

Шипіло Д.О.

*аспірант денної форми навчання кафедри адміністративного права,
процесу та адміністративної діяльності
Дніпровський державний університет внутрішніх справ*

АКТУАЛЬНА СУДОВА ПРАКТИКА ЩОДО ПРИТЯГНЕННЯ ОСІБ ДО ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ПОРЯДКУ ПЕРЕМІЩЕННЯ ТОВАРІВ ЧЕРЕЗ МИТНИЙ КОРДОН УКРАЇНИ

Вступ. На сучасному етапі у правовій системі України постійно підвищується роль митного законодавства як однієї з найбільш динамічних галузей вітчизняного законодавства, яка суттєво впливає на формування нової системи правовідносин, становлення України як суверенної, незалежної, демократичної, правової держави, суб'єктів зовнішньоекономічних процесів і міжнародної торгівлі. Для рівноправної участі нашої держави як асоційованого члена Європейського Союзу у Світовій організації торгівлі, набуття реального статусу країни з ринковою економікою необхідно покращити економічну ситуацію. Вказані процеси неодмінно супроводжуються активним використанням митних засобів державного регулювання і постійними порушеннями митних правил. Порушення митних правил негативно впливає на економічні інтереси нашої держави та, як наслідок, на рівень життя населення [4].

Тому головним завданням митних органів є протидія митним правопорушенням і боротьба з контрабандою в умовах правового режиму воєнного стану в Україні.

Огляд останніх досліджень. Проблеми юридичної кваліфікації митних правопорушень, зокрема їх виокремлення, досліджені у роботах таких науковців, як Є.В. Додін, В.Я. Настюк, В.В. Прокопенко, І.О. Федотова, та інших. Втім, окремі проблеми, що розглядатимуться у цій статті, залишаються невирішеними оскільки наша держава знаходиться у боротьбі проти агресора російської федерації.

Метою статті є дослідження особливостей застосування судами митного законодавства при притягненні осіб до адміністративної відповідальності за порушення митних правил.

Відповідно до пункту 28 частини першої статті 4 Митного кодексу України № 4495-VI в редакції від 16.05.2024 року (далі – Митний кодекс України), митні правила – встановлений цим Кодексом та іншими актами законодавства України порядок переміщення товарів, транспортних засобів комерційного призначення через митний кордон України, пред'явлення їх митним органам для проведення митного контролю та митного оформлення, а також здійснення операцій з товарами, що перебувають під митним контролем, або контроль за якими покладено на митні органи цим Кодексом та іншими законами України [2].

Зосереджуємо увагу, що види порушень митних правил та відповідальність за такі порушення передбачено главою 68 Митного кодексу України. Диспозиція статей 472, 483, 485 Митного кодексу України описує саме порушення порядку переміщення товарів через митний кордон України, і по формулювання є між собою дуже схожа, однак санкції за їх порушення, з урахуванням внесених змін рішеннями Конституційного суду України, з точки зору дотримання балансу між правопорушенням та покаранням на сьогодні є різними.

Санкція статті 485 Митного кодексу України в редакції від 01.10.2022 року передбачала

накладення штрафу в розмірі 300 відсотків несплаченої суми митних платежів, до того моменту, коли Конституційний суд не розглянув скарги Барсесяна Геворка Сенекеримовича та Ліненко Наталії Миколаївни щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 485 Митного кодексу України (щодо індивідуалізації юридичної відповідальності).

Досліджуючи судову практику, хочемо зазначити, що 15 червня 2022 року Рішенням другого сенату Конституційного Суду України № 4-р(П)/2022 у справі за конституційними скаргами Барсесяна Геворка Сенекеримовича та Ліненко Наталії Миколаївни щодо відповідності Конституції України (конституційності) статті 485 Митного кодексу України (щодо індивідуалізації юридичної відповідальності) абзац другий статті 485 Митного кодексу України визнано таким, що не відповідає Конституції України [2].

Основною причиною подачі скарги Барсесяна Геворка Сенекеримовича було притягнення його до відповідальності за ст. 485 МКУ та накладення на останнього штрафу в розмірі 300 відсотків несплаченої суми митних платежів, що становить 1 241 821,17 грн., хоча в даному випадку фізична особа виступала лише в якості представника-декларанта, і не мала жодної прямої вигоди від можливої несплати власником товару (юридичною особою) митних платежів.

Підставою для визнання неконституційності ст. 485 МКУ, відповідно до вказаного рішення Конституційного суду України, було невідповідність статті Митного кодексу України, частинам першій, четвертій статті 41 Конституції України.

Фактично Конституційний суд України визнав порушення права власності особи на користування своїм майном, зокрема положень частини 1, 4 ст. 41 Конституції України [1], відповідно до яких, кожен має право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може бути

протиправно позбавлений права власності. Право приватної власності є непорушним.

Також судом було досліджено дотримання принципу індивідуалізації юридичної відповідальності, передбаченої частиною другою ст. 61 Конституції України, яка по суті є основною причиною визнання ст. 485 МКУ неконституційною. В межах аналізу попередніх рішень Конституційного суду України та практики Європейського суду з прав людини, були здійснені ґрунтовні висновки, які сформували вектор оцінки норм Митного кодексу України на предмет їх відповідності основному закону України, і які на нашу думку стануть підставою для визнання аналогічних санкцій Митного кодексу України такими, що не відповідають Конституції України.

Відтак можна прослідкувати важливі ознаки індивідуалізації юридичної відповідальності, яким не відповідають санкції статей 472, 483, 485 Митного кодексу України, зокрема це чітко визначений розмір штрафу, який є безальтернативним, при застосуванні якого неможливо знизити поріг його застосування з урахуванням характеру скоєного особою правопорушення, умислу або необережності в діях особи, обставин, які пом'якшують або обтяжують покарання, це неможливість дотримання балансу між скоєним правопорушенням та розміром покарання за нього, та відсутність можливості застосування судом легітимної дискреції при розгляді митних справ за вказаними статтями.

В іншому рішенні Конституційного суду України від 05 липня 2023 року № 5-р(П)/2023, у справі за конституційними скаргами Душенькевича Анатолія Володимировича, Франка Андрія Володимировича, Ярош Ірини Миколаївни щодо відповідності Конституції України (конституційності) абзацу другого частини першої статті 483 Митного кодексу України (щодо індивідуалізації юридичної відповідальності особи за митне правопорушення) [2], Конституційний суд визнав таким, що не відповідає Конституції України (є неконституційним), абзац

другий частини першої статті 483 Митного кодексу України.

В мотивувальній частині рішення суду було зазначено про порушення принципу індивідуалізації юридичної відповідальності, безальтернативності передбаченої статтею санкції у вигляді штрафу в розмірі 100 відсотків вартості товарів з конфіскацією товарів, які є предметом правопорушення, необхідності дотримання принципів юридичної визначеності та домірності.

В рішенні Конституційного суду України по справі № 5-р(П)/2023 від 05 липня 2023 року суд наводить і описує ті самі підстави і причини, з посиланням на невідповідність аналогічних норм Конституції України, на яких ґрунтувалось рішення Конституційного суду України від 15 червня 2022 року по справі № 4-р(П)/2022.

На сьогодні судова практика з притягнення осіб до адміністративної відповідальності за статтями 472, 483, 485 Митного кодексу України є різноманітна, однак не єдина.

Це здебільшого пов'язано з відсутністю рішень і висновків Верховного суду України за справами про притягнення осіб до адміністративної відповідальності за порушення митних правил, оскільки відповідно до приписів частини десятої статті 294 Кодексу України про адміністративні правопорушення [3], існують процесуальні обмеження щодо можливості оскарження постанов апеляційного суду у касаційній інстанції, а саме, постанова апеляційного суду набирає законної сили негайно після її винесення, є остаточною й оскарженню не підлягає.

При цьому прослідковується тенденція до зміни судової практики про притягнення осіб до адміністративної відповідальності за порушення митних правил, на які здебільшого вплинули рішення Конституційного суду України № 5-р(П)/2023 від 05 липня 2023 року та рішення Європейського суду з прав людини «Краєва проти України» від 13 січня 2022 року (скарга № 72858/13) [5].

Наприклад, відповідно до постанови Чернівецького апеляційного суду від 28 грудня 2023 року, по справі № 725/7695/23 [6], суд притягнув до адміністративної відповідальності особу за порушення митних правил передбачених ч. 1 ст. 483 Митного кодексу України і наклав на нього стягнення у виді штрафу в розмірі 100 відсотків вартості товарів – безпосередніх предметів порушення митних правил, що становить 737222,98 грн. (сімсот тридцять сім тисяч, двісті двадцять дві грн. 98 коп. – це 20160 дол. США x 36,5686) з конфіскацією в дохід держави цих товарів вартістю 737222,98 грн.

В даній постанові не вбачається оцінки судом та дослідження характеру вчиненого правопорушення, особи правопорушника, ступеню його вини, майнового стану, обставин що пом'якшують і обтяжують відповідальність, що передбачено статтею 33 Кодексу України про адміністративні правопорушення [3], а тому дане стягнення не може розглядатись як міра відповідальності в дусі дотримання виховання особи – порушника, або дотримання балансу між скоєним правопорушенням та розміром штрафу. Оскільки для звичайного водія, якого було притягнуто до адміністративної відповідальності, сума стягнення в розмірі 737 222,98 грн. є надмірним тягарем для його фінансового стану.

В постанові Ужгородського міськрайонного суду Закарпатської області по справі № 308/13920/22 від 03.01.2023 року, судом хоча і було зазначено що адміністративне стягнення є мірою відповідальності і застосовується з метою виховання особи, яка вчинила адміністративне правопорушення, в дусі додержання законів України, поваги до прав співжиття, а також запобігання вчиненню нових правопорушень як самим правопорушником, так і іншими особами, що судом враховано характер вчиненого правопорушення та ступінь його суспільної небезпечності, особу порушника, ступінь його вини, відсутність обставин, що пом'якшують і обтяжують відповідальність, однак це не завадило суду

накласти на порушника адміністративне стягнення відповідно санкції ст. 472 МК України у виді штрафу в розмірі 100 відсотків вартості товару, безпосереднього об'єкту порушення митних правил, з конфіскацією такого товару, в розмірі 7 386 631,74 грн.

В іншій судовій справі, яка розглядалась Любомльським районним судом Волинської області по справі № 163/146/23 [4] постановою від 28.09.2023 року, суд в мотивувальній частині постанови посилається на рішення ЄСПЛ «Краєва проти України», враховує що особа притягається до адміністративної відповідальності вперше, має на утриманні троє неповнолітніх дітей, тобто досліджує особу порушника, ступінь його вини, майновий стан, обставини, що пом'якшують та обтяжують відповідальність, і приходить до висновку, що застосування до правопорушника і штрафу, і конфіскації предмета порушення митних правил, що передбачено санкцією ч. 1 ст. 483 МК України як безальтернативне стягнення, буде порушенням положень ст. 1 Протоколу № 1 до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, оскільки буде непропорційним, не відповідатиме характеру вчиненого правопорушення, особі правопорушника і буде очевидно неспіврозмірним практичній ролі «правопорушення та відповідальності».

З урахуванням наведеного встановлено підстави для накладення на порушника стягнення у вигляді конфіскації предметів порушення митних правил без застосування штрафу.

На підставі проведеного дослідження статей 472, 483, 485 Митного кодексу України, та санкцій в разі їх порушення, особливої уваги заслуговує саме стаття 472 МКУ, оскільки дана норма не досліджувалась в рамках розгляду її на відповідність основному закону України Конституційним судом України, хоча санкція даної норми явно не відповідає принципу індивідуалізації юридичної відповідальності, а розмір її штрафу є безальтернативним.

На нашу думку санкція статі 472 Митного кодексу України підлягає зміні в частині визначення нижньої та верхньої межі суми штрафу за виявлене порушення, а також необхідності застосування конфіскації товару, з урахуванням дотримання балансу між правопорушенням та покаранням.

Окрім вказаних недоліків, також існує проблема суб'єктивного складу відповідальності за порушення митних правил при переміщенні товарів через митний кордон України, оскільки суб'єктами відповідальності за порушення митних правил, передбачених статтями 472, 483 та 485 Митного кодексу України виступають власники товарів, митні брокери або водії [2].

В даному випадку доцільним було б розмежувати відповідальність за суб'єктивним складом, де брокер або водій несуть відповідальність у виді штрафу, який визначається у визначеній грошовій сумі з можливістю застосування мінімальної та максимальної межі, а власник несе основну відповідальність у вигляді конфіскації. При цьому, власник товару повинен залучатись на стадії судового розгляду, навіть за умови, що правопорушником виступає водій або брокер [7, 8, 9].

Висновки. Проведене дослідження надає підстави для таких висновків. Порушення митних правил посідають самостійне місце у структурі адміністративних правопорушень, оскільки, по-перше, регламентуються окремим законодавчим актом – Митним кодексом України, по-друге, родовим (видовим) об'єктом посягання виступає встановлений порядок переміщення товарів та транспортних засобів через митний кордон України.

Досліджуючи судову практику щодо притягнення осіб до відповідальності за порушення порядку переміщення товарів через митний кордон України, в умовах правового режиму воєнного стану у зв'язку з агресією РФ, важливо підкреслити що вона включає такі аспекти:

1. Порушення митних правил: Згідно зі статтею 458 Митного кодексу України, пору-

шення митних правил є адміністративним правопорушенням, яке може бути умисним або вчиненим з необережністю. Це може включати недекларування товарів, неправильне оформлення документів, порушення митних процедур.

2. Законом України № 2058-IX встановлено нові правила притягнення до адміністративної відповідальності громадян за

порушення порядку декларування товарів при їх переміщенні через митний кордон. За такі порушення може бути накладено штраф від десяти до ста неоподатковуваних мінімумів доходів громадян, а також конфіскація товарів. Ці правила сприяють забезпеченню дотримання митних норм та ефективному контролю за переміщенням товарів через митний кордон.

Анотація

У статті розглядається нормативно-правове обґрунтування та актуальна судова практика по розгляду справ про притягнення осіб до адміністративної відповідальності за порушення порядку переміщення товарів через митний кордон України, відповідальність за яке передбачена статтями 472, 483, 485 Митного кодексу України. Аналізується дотримання балансу між тяжкістю скоєного особою правопорушення та справедливістю призначеного покарання, можливості застосування судом дискреції при вирішенні питань про притягнення осіб до адміністративної відповідальності та забезпечення принципу індивідуалізації покарання.

Досліджено рішення Конституційного суду України, рішення судів першої та апеляційної інстанцій, в яких суди наводять різну правову позицію та нормативно-правове обґрунтування при винесенні покарання, проаналізовано нормативно-правове регулювання та законодавчі колізії з питань притягнення осіб до адміністративної відповідальності за порушення порядку переміщення товарів через митний кордон України.

На основі аналізу нормативно-правових актів України, судової практики національних судів зроблено пропозиції до вдосконалення законодавства України для формування можливих змін до законодавства та єдиної практики вирішення спорів з питань порушення митних правил з урахуванням дотримання балансу між скоєним правопорушенням та захистом прав людини, гарантованих державою.

Акцентовано увагу на статтях 472, 483, 485 Митного кодексу України, які описують склад та відповідальність за адміністративне правопорушення, і санкції яких, на нашу думку є найбільш надмірними та непропорційними.

Ключові слова: Митний кодекс України, адміністративна відповідальність, правопорушення, митні правила, законність.

Shypilo D.O. Current judicial practice in the consideration of cases of bringing persons to administrative responsibility for violation of the order of movement of goods across the customs border of Ukraine

Summary

The article examines the regulatory and legal justification and current judicial practice in the consideration of cases of bringing persons to administrative responsibility for violation of the order of movement of goods across the customs border of Ukraine, responsibility for which is provided for in Articles 472, 483, 485 of the Customs Code of Ukraine. The balance between the severity of the offense committed by the person and the justice of the punishment, the possibility of using discretion by the court in solving issues of bringing people to administrative responsibility and ensuring the principle of individualization of punishment are analyzed.

The decision of the Constitutional Court of Ukraine, the decision of the courts of the first and appellate instances, in which the courts cite different legal positions and normative-legal justifications when imposing punishment, were analyzed, the normative-legal regulation and legislative conflicts on the issues of bringing persons to administrative responsibility for violation of the order of movement of goods through customs border of Ukraine.

On the basis of the analysis of normative legal acts of Ukraine, the judicial practice of national courts, proposals are made to improve the legislation of Ukraine for the formation of possible changes to the legislation and a unified practice of resolving disputes on the issues of violation of customs rules, taking into account the observance of the balance between the committed offense and the protection of human rights guaranteed by the state.

Attention is focused on articles 472, 483, 485 of the Customs Code of Ukraine, which describe the composition and responsibility for an administrative offense, and the sanctions of which, in our opinion, are the most excessive and disproportionate.

Key words: Customs Code of Ukraine, administrative responsibility, offenses, customs rules, legality.

Список використаних джерел:

1. Конституція (Основний Закон) України: від 20.04.1978р. № 888-IX: станом на 28 черв. 1996р. URL:<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/888-09#Text> (дата звернення: 25.10.2023).
2. Митний кодекс України від 26.07.2017 № 4495-17. *Відомості Верховної Ради України (ВВР). 2012, № 44-45, № 46-47, № 48, ст. 552* Документ 4495-VI, чинний, поточна редакція – Редакція від 01.07.2024, підстава – 3707-IX
3. Кодекс України про адміністративні правопорушення(статті 1 – 212²⁴) (ст.213 – ст.330) *Відомості Верховної Ради Української РСР (ВВР) 1984, додаток до № 51, ст. 1122.*
4. Постанова від 28.09.2023 року Любомльського районного суду Волинської області № 163/146/23.
5. Рішення Європейського суду з прав людини «Краєва проти України» від 13 січня 2022 року (скарга № 72858/13) <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974>
6. Постанова Чернівецького апеляційного суду від 28 грудня 2023 року, справа № 725/7695/23
7. Хомутянський В.В. Сучасні проблеми юридичної кваліфікації порушень митних правил <https://elar.naiu.kiev.ua/server/api/core/bitstreams/75855b0e-cd47-4ea4-8b76-240821f86f8f/content>.
8. Закон України Про внесення змін до Митного кодексу України щодо адміністративної відповідальності громадян за порушення митних правил (*Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2023, № 14, ст. 47*)
9. Кононець В. П. Роль Європейського Суду з Прав Людини у контролі за виконанням судових рішень органами публічної адміністрації в Україні. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Сер.: Юриспруденція.* 2020. № 44. С. 32–35.
10. Protection of human rights and freedoms as a component of the preventive function of the police force. // *Natalya Panova, Iryna Shapovalova, Ivan Ishchenko, Vita Moroz, Iryna Kurbatova.*// *CUESTIONES POLÍTICAS* Vol. 40 N° 74 (2022): 383–392.